

CORESPONDENȚA LUI CAMILLUS GILINUS CU NICOLAUS OLAHUS

Pentru înțelegerea mai deplină a vieții și activității lui Nicolaus Olahus este necesară exploatarea tuturor surselor păstrate. Dintre acestea, cele epistolare sunt foarte importante, însă puțin folosite. Din scrisorile pe care le-a redactat și pe care le-a primit, desprindem imaginea unui profesionist interesat cu aviditate de tot ceea ce se petrecea la nivel politic și diplomatic în Europa vremii sale. Olahus apare ca un diplomat cu legături întinse în lumea politică europeană, cu prieteni aflați în poziții cheie, în preajma capetelor încoronate sau în cancelarii. Nu ne îndoiim că interesul pentru mersul lumii din vremea sa era o complinire a interesului pentru istorie în general. Așadar, examinarea epistolelor lui Olahus, atât ca autor cât și ca destinatar, este de natură să ne înfățișeze mai clar profilul acestui umanist profund angajat în viața politică.

Analiza corespondenței lui Nicolaus Olahus are ca principală sursă volumul de scrisori publicate la sfârșitul secolului al XIX-lea de către Arnold Ipolyi¹. În acest volum au fost adunate 600 de scrisori trimise sau primite de umanistul de origine română Nicolaus Olahus (1493-1568). Scrisorile au fost găsite în arhiva familiei Eszterházy de la Kismárton, într-un dosar cartonat și legat numărând 582 de file, purtând titlul *Epistolae Familiares*². Dosarul descoperit conține 631 de scrisori care acoperă o perioadă de doar zece ani, prima scrisoare datând din 13 mai 1527, iar ultima de la sfârșitul anului 1538, probabil după 11 septembrie, data penultimei scrisori din acest volum.

De fapt, această corespondență acoperă perioada în care Nicolaus Olahus a fost obligat să călătorească prin Europa însoțind-o pe regina Maria în exil. În 16 martie 1526 Nicolaus Olahus fusese numit, probabil la recomandarea episcopilor de Oradea și de Pécs și a arhiepiscopului de Esztergom, ca secretar și consilier al regelui Ludovic al II-lea. După declanșarea conflictelor cu sultanul Süleymân I (1520-1566), regele a hotărât ca, în perioada absenței sale de la curte, Olahus să devină sfetnic și secretar personal al reginei. După dezastrul de la Mohács din 29 august 1526 și moartea regelui, Nicolaus Olahus a fost obligat, prin funcția pe care o deținea, să o însoțească pe regina Maria în pribegie prin orașele europene.

În călătoriile lui alături de curtea care a însoțit-o pe regina Maria, Nicolaus Olahus și-a făcut foarte mulți prieteni. Cu unii a corespondat o perioadă mai îndelungată de timp, cu alții o perioadă mai scurtă, așa cum și numărul scrisorilor schimbate varia de la un corespondent la altul.

Astfel, o corespondență destul de bogată a avut Nicolaus Olahus și cu Camillus Gilinus. Pentru o perioadă scurtă, de doar nouă luni, în anii 1534-1535, s-a păstrat un număr de 30 de scrisori, dintre care doar două au fost trimise de Olahus³. Din scrisorile păstrate și semnate de Camillus Gilinus rezultă că acesta a fost secretarul ducelui de Milano, Francesco Maria II Sforza (cel puțin pe durata corespondenței celor doi). Sforza era o familie italiană de fermieri prosperi din Romagna, din apropierea Ravennei, al cărei nume a fost inițial acela de Attendoli. Numele de Sforza („putere”), a fost adoptat de către condotierul Muzio Attendoli (1369-1424), care este considerat și fondatorul dinastiei. Fiul nelegitim al lui Muzio, Francesco Sforza, tot condotier de profesie, a ajuns duce al Milanului în 1450, după ce s-a căsătorit cu fiica ducelui Filippo Maria Visconti. Fiul mai mare al lui Francesco, Galeazzo Maria Sforza (1444-1476), i-a succedat acestuia. După înlăturarea lui Galeazzo printr-un complot din decembrie 1476, a urmat o perioadă de frământări interne încurajate și de amestecul Franței. Pentru câțiva ani (între 1499-1512 și 1515-1521), ducatul a căzut sub dominația franceză. Ultimul fiu al lui Gian Galeazzo,

¹ *Oláh Miklós Levelezése*, editat de Arnold Ipolyi în *Monumenta Hungariae Historica*, seria *Diplomataria*, vol. XXV, Budapest, 1875, 639 p. (în continuare se va cita prescurtat *Oláh Miklós*).

² *Oláh Miklós*, p. II.

³ Prima scrisoare este datată 13 aprilie 1534 și a fost trimisă de Nicolaus Olahus din Bruxelles, iar ultima a fost trimisă de Camillus Gilinus pe 23 decembrie 1535, din Milano.

Francesco Maria II Sforza a ajuns duce al Milanului în 1521, cu ajutorul împăratului Carol Quintul, după ce francezii au fost înfrânți în bătălia de la Bicocca, undeva în nordul Milanului⁴.

Legăturile dintre Nicolaus Olahus și Camillus Gilinus par a fi mai vechi. Nu se poate spune când a început corespondența lor, dar scrisoarea lui Olahus din 13 aprilie 1534, în care se relatează isprava pe care a făcut-o medicul ducelui trimis la Bruxelles pentru a o trata pe regină⁵, demonstrează că ea este anterioară acestei date. Camillus Gilinus Mediolanensis, sau Camillo Ghilino, s-a născut la Milano în jurul anului 1490 și a murit otrăvit în Sicilia, la sfârșitul anului 1535, în timpul unei călătorii pe care o făcea în calitate de ambasador al ducelui Milanului în tabăra împăratului Carol Quintul. Provenea dintr-o familie originară din Alessandria, veche din secolul al XIII-lea. Tatăl său, Gian Giacomo, a fost un om instruit și a activat ca secretar al ducilor Galeazzo și Francesco II Sforza până în anul 1532, când a murit. A scris o istorie a ultimelor zile ale lui Ludovico de Moro, intitulată *Expeditio italiana anno 1457 a Maximiliano I suscepta*⁶. Camillus Gilinus avea reputația unui foarte bun cunoscător al limbii latine. El este menționat în *Lexicon Universale* al lui Johann Jacob Hofmann, apărut la Leyda în anul 1698, cu o traducere din italiană în limba latină a lucrării în nouă cărți a lui Baptista Fulgosus, duce de Genova, scrisă în anul 1483, și intitulată *De dictis factisque: memorabilibus collectanea*⁷. Unii istorici sunt de părere că traducerea versiunii italiene a lui Fulgosus ar fi aparținut tatălui lui Camillus, Gian Giacomo⁸. Pe lângă această traducere, Gilinus a mai scris o lucrare cu caracter geografic, intitulată *Tellinae vallis ac Larii lacus particularis descriptio*, apărută la Hanau, în anul 1611⁹.

Scrisorile trimise de Gilinus sunt pline de informații din viața politică a Imperiului, fără însă a adăuga și observații proprii, limitându-se doar la prezentarea faptelor. Probabil răspunsurile lui Olahus ar fi fost mult mai interesante din acest punct de vedere. Din corespondența lui către diverși reiese foarte clar că Olahus era și un critic foarte bun, care nu lăsa nici o informație fără a fi analizată.

Europa din prima jumătate a secolului al XVI-lea a fost marcată de războaiele italiene, de luptele dintre împăratul Carol Quintul și regele Francisc I al Franței, Reformă și ofensiva Imperiului Otoman spre centrul Europei. În septembrie 1504 era semnat tratatul de la Blois, care asigura alianța regelui Franței cu familia de Habsburg. Claude, fiica regelui Louis al XII-lea, urma să se căsătorească cu viitorul Carol Quintul. Dacă regele ar fi murit fără moștenitori, tânărul cuplu urma să moștenească Milanul, Genova, Bretagne și comitatul de Blois¹⁰. În anul 1519, la 28 iunie, Carol a fost ales împărat, el moștenind întinse teritorii din Europa: de la bunicul Maximilian, domeniile ereditare ale casei de Habsburg, adică Austria, Stiria, Carintia și Carniolia, iar de la bunica Maria de Burgundia, Țările de Jos și Franche-Comté, de la bunicii materni, Ferdinand și Isabella, Spania cu posesiunile din Italia, Sardinia, Sicilia și regatul Neapolelui și coloniile din America¹¹. Conflictele dintre Carol Quintul și regele Franței, Francisc I, s-au datorat în mare măsură pretențiilor pe care le aveau asupra unor teritorii din Italia.

Din anul 1519 și până în anul 1529 s-a desfășurat o nouă perioadă de războaie în Italia. La începutul secolului al XVI-lea peninsula era divizată în mai multe state de dimensiuni diferite și cu o organizare internă diversă. Există aici un stat ecleziastic guvernat de papă, un regat al Neapolelui, două ducate păstrate de două vechi familii – Savoia și Ferrara –, câteva republici aristocratice – Veneția, Genova, Siena – și mai multe seniorii sau republici căzute în mâinile

⁴ *The New Encyclopaedia Britannica*, vol. X, Chicago, 1994, p. 679-680.

⁵ *Oláh Miklós*, p. 488-489.

⁶ *Société de Gens de Lettres et de Savants*, tome XVII, Paris, 1816, p. 285. Aceeași lucrare este pomenită în *British Library Integrated Catalogue* cu titlul *De Maximiliani Caes. in Italiam adventu, anno 1497 ... commentariolus*. (Catalog electronic la adresa de web <http://catalogue.bl.uk>, verificat la data de 5 decembrie 2005).

⁷ Prima ediție a fost cea apărută în anul 1509 în oficina lui Iacobus Ferrarius. Se mai cunoaște o ediție apărută la Anvers în anul 1565.

⁸ *Enciclopedia italiana di scienze, lettere et arti*, tom XVI, Trevers – Treccani – Tumminelli, 1932, p. 916.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Henri Lapeyre, *Les monarchies européennes du XVI-e siècle*, Paris, 1967, p. 122.

¹¹ Andrei Oțetea, *Renașterea și Reforma*, București, 1968, p. 168.

condotierilor, care s-au dezvoltat într-o formă nouă de guvernare, aceea de stat princiar – Milano, Mantua, Urbino, Rimini și Bologna. Dintre acestea, doar câteva, Veneția, Florența, Milano, Neapole și statul papal își permiteau să ducă o politică externă activă și să facă jocuri diplomatice. De la sfârșitul anului 1499, Italia a devenit câmp de bătălie pentru disputele dintre marile puteri¹².

Scrisorile lui Gilinus conturează destul de clar problemele pe care împăratul Carol Quintul și regele Ferdinand le-au avut în Germania. Principii germani protestanți nu mai doreau să asculte de împărat și au încercat să se coalezeze împotriva acestuia. Gilinus nota într-o scrisoare despre planul unui landgraf luteran, probabil Filip de Saxa, de a se proclama împărat. Pentru aceasta, principele german a căutat ajutor la regele Franței, pe care promitea în schimb să-l sprijine cu 12.000 de pedestrași și 3.000 de călăreți la invadarea Galiei Transpadane (Umbriei)¹³. Se pare că acestora urma să li se alătore și un anume Uldericus, în eventualitatea în care regele Franței urma să atace ducatul Milanului. Ducele Milanului era la curent cu aceste încercări de răsturnare a puterii și, după cum reiese din rândurile lui Gilinus, îl înștiințase deja pe *caesar*, adică pe regele Ferdinand, că împreună cu Antonio de Leyda și cu de Prato îl vor susține printr-un ajutor pecuniar considerabil la pregătirea unei armate cu care să fie respinse eventualele atacuri.

Gilinus pomenește de multe ori de chestiunea de la Würtemberg. Marele ducat de Würtemberg era administrat de Habsburgi din 1520, când ducele Ulrich fusese înlăturat pentru încălcarea legii imperiale. El ucisese pe unul dintre supușii săi pentru a o putea curta pe văduva acestuia. Ulrich mai era și protestant declarat. Filip de Hesse a obținut printr-o înțelegere cu regele Franței banii necesari organizării unei armate. Cu această armată, Filip a intrat în orașul Guttenberg și l-a instalat pe Ulrich în anul 1534, iar luteranismul a devenit singura religie permisă în ducat¹⁴. În legătură cu această schimbare de situație, Carol Quintul i-ar fi scris ducelui că lucrurile sunt desperate și că își va risca averea și viața pentru fratele său Ferdinand¹⁵.

Olahus era informat despre acțiunile militare ale regelui Franței întreprinse pentru a recuceri poziția dominantă în Italia și despre alianțele încheiate cu sultanul, care i-au adus oprobiul întregii creștinătăți. *Galul*, cum îl numea Gilinus pe regele Francisc I, îl angajase pe piratul turc de origine greacă, Barbă Roșie, pentru a ataca Italia pe mare, în timp ce el urma să o atace pe uscat. A mai încercat să-i atragă de partea lui și pe elvețieni, care „pe moment au rămas credincioși și catolici”¹⁶. Tratatul semnat la 29 noiembrie 1516 în orașul Freiburg, numit și *pacea perpetuă*, încheiat între Franța și cele 13 cantoane elvețiene, oferea Franței și aliaților ei dreptul de a recruta mercenari din Elveția¹⁷. Dintr-un zvon nesigur, Gilinus aflase că Barbă Roșie, până la începutul lui septembrie 1534¹⁸, a cucerit Melita (este vorba de vechea denumire a insulei Malta) și a depopulat orașele dinspre Marea Adriatică care aparțineau regatului Neapolelui. Iar în luna octombrie, tot Barbă Roșie a organizat o campanie în nordul Africii împotriva Tunisului, al cărui rege era protejatul Spaniei. Barbă Roșie ar fi fost ajutat și de locuitorii orașului care l-ar fi ucis pe rege și familia acestuia, iar apoi ar fi predat capitala turcilor. Zvonul nu s-a adeverit, căci regele Tunisului, Moulay Hassan, a fost restabilit pe tron de către Carol Quintul în iulie 1535¹⁹. Gilinus mai preciza că Barbă Roșie își lăsase un locțiitor în Italia, pe un anume evreu căruia nu-i menționează însă numele, și care trebuia să patruleze cu flota rămasă pe loc în zona insulelor Sardinia și Corsica.

Carol Quintul a acordat o mare atenție problemelor din Marea Mediterană, deoarece a condus personal o parte a operațiunilor din această zonă. Așa cum reiese din scrisori, împăratul a pregătit o flotă, în zona Neapolelui și Siciliei, pentru confruntarea maritimă cu Barbă Roșie, cu un

¹² Henri Lapeyre, *op. cit.*, p. 106.

¹³ *Oláh Miklós*, p. 502-503, scrisoarea din 31 mai 1534.

¹⁴ Keith Randell, *Luther și Reforma în Germania (1517-1555)*, București, 1994, p. 97.

¹⁵ *Oláh Miklós*, p. 502-503, scrisoarea din 31 mai 1534.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Andrei Oșetea, *op. cit.*, p. 167.

¹⁸ *Oláh Miklós*, p. 521-522, scrisoarea din 27 august 1534.

¹⁹ Henri Lapeyre, *op. cit.*, p. 146.

efectiv de 80 de nave, 70 de corăbii ușoare de piraterie²⁰ și cu un echipaj de 25.000 de oameni care urmau să sosească din Imperiu, din Germania, Spania și Italia²¹. Ulterior, Gilinus a modificat aceste estimări, probabil după precizări mai clare care au ajuns la cunoștința ducelui de Milano. Astfel, flota imperială număra 200 de nave, dintre care 70 de *trireme* (denumire antichizantă folosită pentru navele de luptă de dimensiuni mai reduse²²) și restul de transport, la care se adăugau ajutoarele venite din partea Veneției și a celorlalți nobili ai Italiei care, subliniază Gilinus, „vor rămâne credincioși împăratului”²³.

Gilinus nu este foarte precis în multe din informațiile transmise lui Olahus. El scria în funcție de veștile care soseau la cancelaria ducelui său și care de multe ori erau neclare sau chiar neadevărate. De cele mai multe ori, informațiile ajungeau la Milano prin intermediari. Acest lucru presupune, pe de o parte, că ducele nu avea reprezentanți permanenți pe lângă împărat sau iscoade de la care să afle direct cum decurgeau evenimentele, iar pe de altă parte, că nici împăratul nu-l înștiința cu promptitudine de planurile sale.

În timp ce împăratul își pregătea flota, a circulat zvonul că Barbă Roșie ar fi naufragiat cu 30 nave, ai căror marinari sufereau de ciumă²⁴. Gilinus oferă informații mai precise de pe frontul din Marea Mediterană. Astfel, scria el, împăratul a sosit în Sardinia pe 11 iunie, iar a doua zi, pe 12 iunie, a navigat spre Africa, ca apoi Olahus să fie anunțat că a fost recucerit Tunisul²⁵ de către Carol Quintul și că acesta l-a învins pe Barbă Roșie în fața orașului Bartanae, după care cel din urmă ar fi fugit în Alger împreună cu numai patru soldați turci²⁶. Împăratul și-a continuat campania în Mauritania și spre Constantinopol, dar Gilinus nu face decât să pomenească de aceasta fără a da amănunte. Devine din nou nesigur atunci când relatează despre ceea ce s-a întâmplat ulterior, preluând doar zvonul că împăratul s-ar fi întors fie în Spania, fie în Sicilia.

În relatările sale, Gilinus nu uită să-l pomenească din nou pe regele Franței, rivalul împăratului Carol și al ducelui de Milano. *Galul*, după ce i-a adus pe turci în Mediterană pentru a-l ajuta în planurile lui împotriva împăratului, și-a schimbat poziția. El și-ar fi manifestat bucuria pentru victoria împăratului și ar fi decretat 15 zile de rugăciune²⁷. Cei care se remarcaseră ca dușmani au fost prinși și pedepsiți. Astfel, episcopul de Marsilia, care conspirase împotriva împăratului, a fost prins, iar cardinalul de Medicis, care pusese la cale complotul, a fost otrăvit cu venin²⁸.

După campania din nordul Africii, Gilinus îl încredința pe Olahus că „res Hungarica in eadem navi quam primum erit”²⁹ și că Ungaria se număra printre posesiunile împăratului³⁰. Cu toate acestea, Carol nu s-a implicat direct în rezolvarea problemelor din răsăritul Imperiului. Gilinus a confirmat doar hotărârea împăratului de a transfera ceea ce mai rămăsese din garnizoana trimisă de el la Brașov în Sicilia, lăsând astfel orașul la discreția turcilor³¹.

Despre problemele regelui Ferdinand în Ungaria Gilinus vorbește mai puțin, deoarece ducele său nu primea prea multe vești. De fapt, evenimentele din Ungaria, Germania sau Anglia erau relatate de Olahus. Din păcate, scrisorile sale către Gilinus nu se cunosc. Relatând despre

²⁰ *Oláh Miklós*, p. 537-538, scrisoarea din 21 octombrie 1534.

²¹ *Ibidem*, p. 541-542, scrisoarea din 21 ianuarie 1535.

²² În secolul al XVI-lea au început să fie folosite și în Marea Mediterană tot mai mult navele de luptă de mic tonaj, după modelul navelor mici portugheze și spaniole folosite în Oceanul Atlantic. Evoluția a fost identică și în Marea Nordului și Marea Măneci. Aceste nave erau superioare în ceea ce privește costul și viteza de deplasare (vezi Fernand Braudel, *Mediterana și lumea Mediterană în epoca lui Filipp al II-lea*, vol. II, București, 1985, p. 125-126).

²³ *Oláh Miklós*, p. 546, scrisoarea din 9 februarie 1535.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 561, scrisoarea din 10 august 1535; vezi și Henri Lapeyre, *op. cit.*, p. 132.

²⁶ *Oláh Miklós*, p. 561-562, scrisoarea din 22 august 1535.

²⁷ *Ibidem*, p. 562, scrisoarea din 31 august 1535.

²⁸ *Ibidem*, p. 561-562, scrisoarea din 22 august 1535.

²⁹ *Ibidem*, p. 561, scrisoarea din 10 august 1535.

³⁰ *Ibidem*, p. 562, scrisoarea din 22 august 1535.

³¹ *Ibidem*, p. 508, scrisoarea din 21 mai 1534.

faptele împăratului, Gilinus îl amintește pe Aloisius Gritti³², a cărui sosire fusese confirmată la Alba Regală³³ în calitate de arbitru între regele Ferdinand și Ioan Zapolya³⁴, sau mai târziu, când ar fi fost ucis de *dacii* lui Olahus³⁵. Gilinus sperase ca în noile condiții favorabile regele Ferdinand să fi preluat puterea cu mai multă hotărâre. Acest lucru fusese dorit și de Olahus, ținând seama de pierderile pe care Imperiul Otoman le înregistrate pe frontul asiatic. La începutul anului 1535, Gilinus îl înștiința pe Olahus că turcii ar fi pierdut șapte cetăți și 30.000 de oameni și că un comandant persan ar fi dezertat și ar fi trecut în tabăra turcilor însoțit de 3.000 de perși. După acest incident, doi soli au fost trimiși la sultan pentru a-i cere pe dezertori, dar sultanul, în semn de dispreț, l-ar fi ucis pe unul iar celuilalt, ar fi poruncit să-i fie tăiate nasul și urechile³⁶. O altă știre vorbea despre Ibrahim Pașa care ar fi suferit o grea înfrângere în fața armatei persane, că proviziile le-ar fi fost distruse iar mașinile de război și banii, capturate de inamic³⁷. Sau, după un zvon preluat de la venețieni și confirmat și de genovezi, Ibrahim ar fi fost prins împreună cu armata lui de către perși, iar sultanul s-ar fi aflat în Siria în încercarea de a păstra aceste regiuni de partea sa. După opinia lui Gilinus, regele Ferdinand și împăratul ar fi trebuit să profite de lipsa sultanului și să tranșeze situația în favoarea creștinătății. Dar aceștia nu au dat dovadă de hotărârea la care se aștepta și Olahus. Această dezamăgire și-o va manifesta deseori în corespondența sa.

Fiind mult mai bine informat de ceea ce se petrecea în Italia, Gilinus nu a pierdut ocazia de a-l informa pe Olahus. Astfel, povestește despre perioada de convalescență a papei Clement al VII-lea, de moartea lui survenită pe 25 septembrie 1534 și despre pregătirile pentru alegerea unui nou papă. Foarte important era ca noul papă să fie pe placul principilor. Toți așteptau cu nerăbdare să vadă spre ce facțiune se vor îndrepta romanii (*populus romanus*, patriciatul Romei care avea un cuvânt de spus în alegerea noului papă), pentru a afla care dintre candidați va fi ales³⁸. Pe 14 octombrie, cardinalii au intrat în Conclav și au ales fără dezbateri prea lungi între Farnesius Hipporediensis, Campeius Senensis, Sanctoseverinus Savonensis Camerarius, Franciscus Sanctae Crucis Hispanus și Ciko Genuensis, pe Farnesius, care a devenit papa Paul al III-lea³⁹. Dar, pentru că papa s-a arătat binevoitor împăratului, el a fost răpit de Urbinus, ducele de Camerino, și torturat pentru a-l convinge să treacă în tabăra regelui Francisc I⁴⁰. Neînțelegerile dintre „Gal” și papă s-au încheiat prin cedarea a două dijme pentru echiparea a 30 de corăbii aparținând flotei regelui francez⁴¹. Gilinus afirma apoi că papa ar fi trecut de partea lui Francisc I, dar că nu avea curajul să ia atitudine în acest sens⁴². Totuși, înainte de campania din nordul Africii a lui Carol Quintul, papa hotărâse trei zile de post și priveghere pentru victoria împăratului și promitea iertarea greșelilor celor care se vor mărturisi⁴³. Dar, la scurt timp, papa și-a modificat opțiunile

³² Aloisio sau Alvise era fiul lui Andrea Gritti, doge al Veneției în perioada 20 mai-27 decembrie 1538. El s-a căsătorit cu o femeie de origine greacă din Istanbul, cu care a avut patru băieți, Pietro, Gregorio, Lorenzo și Aloisio. Aloisio nu a putut să-i urmeze tatălui la conducerea Veneției. El s-a ocupat cu comerțul cu pietre scumpe și a fost și reprezentant al Veneției la curtea lui Soliman. Apare din februarie 1528 ca ambasador și însărcinat cu negocierile din partea lui Ioan Zapolya. Iar din 26 decembrie 1530, a fost numit de Ioan Zapolya, dar și la îndemnul cancelarului Verböczy și al lui Laski, în funcția de guvernator al Ungariei și comite perpetuu al comitatului Maramureș. În 1534, la dorința sultanului de a încheia pace cu Ferdinand, Aloisio Gritti trebuia să se întâlnească cu Ferdinand și Zapolya pentru a stabili hotărârile Ungariei. Gritti nu a mai ajuns la Buda, căci a fost omorât la Mediaș în iunie 1534 (vezi Aurel Decei, *Aloisio Gritti în slujba sultanului Soliman Kanuni, după unele documente turcești inedite (1533-1534)*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. VII, 1974, p. 101-155).

³³ *Ibidem*, p. 112.

³⁴ *Oláh Miklós*, p. 502-503, scrisoarea din 31 mai 1534.

³⁵ *Ibidem*, p. 538, scrisoarea din 9 noiembrie 1534.

³⁶ *Ibidem*, p. 541-542, scrisoarea din 21 ianuarie 1535.

³⁷ *Ibidem*, p. 550-551, scrisoarea din 2 aprilie 1535.

³⁸ *Ibidem*, p. 537-538, scrisoarea din 20 octombrie 1534.

³⁹ *Ibidem*, p. 533, scrisoarea din 12 octombrie 1534.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 541-542, scrisoarea din 21 ianuarie 1535.

⁴¹ *Ibidem*, p. 546, scrisoarea din 9 februarie 1535.

⁴² *Ibidem*, p. 548-549, scrisoarea din 11 martie 1535.

⁴³ *Ibidem*, p. 555-556, scrisoarea din 30 iunie 1535.

politice, căci i-a ridicat în funcții înalte pe nepoții cardinalului de Medicis care complotaseră mai înainte împotriva împăratului⁴⁴. Scrisorile lui Gilinus nu fac altceva decât să ne contureze tabloul jocurilor politice care marchează secolul al XVI-lea. Se remarcă atitudinea inconsecventă cu care papalitatea a tratat problema conflictului dintre împăratul Carol Quintul și regele Franței și pendularea dintr-o tabără în alta a papei în funcție de gravitatea amenințărilor sau de promisiuni care corespundeau planurilor sale politice.

Curios din fire, Gilinus insista mereu ca Olahus să-i transmită orice vești ar fi primit de la Scepperus sau orice informații ar fi avut despre „ciuma” anabaptistă de la Anvers⁴⁵, despre regele Cristian al Danemarcei⁴⁶ sau despre „afacerile englezești”, adică despre ceea ce se întâmpla în regatul englez după ce regele Henric al VIII-lea hotărâse să o alunge pe Catherina, prima lui soție, pentru că o cunoscuse pe Anne Boleyn. Fiind prea departe, dar direct interesat, și ducele de Milano aștepta să fie informat în toate chestiunile Imperiului creștin și inclusiv de ceea ce se întâmpla în Anglia lui Henric al VIII-lea⁴⁷, al cărui protejat era. Francisc al II-lea Sforza devenise duce al Milanului în urma unei alianțe secrete din anul 1521 dintre Carol Quintul, regele Leon al X-lea al Genovei și regele Henric al VIII-lea⁴⁸.

Corespondența dintre Olahus și Gilinus se întrerupe la sfârșitul lui decembrie 1535, când a murit otrăvit în Sicilia unde se afla ca ambasador al ducelui la împăratul Carol Quintul. La sfârșitul anului următor a murit și ducele Sforza⁴⁹, iar ducatul Milanului a fost ocupat de împăratul Carol Quintul care l-a cedat fiului său, Filip⁵⁰.

Corespondența dintre Nicolaus Olahus și Camillus Gilinus poate fi considerată o modalitate la îndemână de a menține legăturile diplomatice dintre Milano și Bruxelles. În anul 1527, când regele Francisc I a încercat să cucerească Milanul, Carol Quintul l-a sprijinit din nou pe Sforza. Era deci firesc să existe o corespondență constantă între Milano și Bruxelles, unde rezida sora împăratului. Informațiile pe care cei doi le schimbau erau de ultimă oră, ele însoțind de cele mai multe ori scrisorile oficiale. Deseori, aceste scrisori oficiale ale ducelui către regina Maria, regele Ferdinand sau către alte persoane importante erau trimise în copii lui Olahus. De aceea, scrisorile pot fi considerate ca făcând parte dintr-un jurnal politic în care erau coroborate toate informațiile care vizau stabilitatea Imperiului. Probabil că legătura de prietenie dintre cei doi s-a datorat în primul rând funcției pe care o aveau, aceea de secretari, unul al reginei Maria iar celălalt al ducelui Milanului, și apoi preocupărilor literare și prietenilor comuni ca Scepperus, Goclenius sau Gemma Frisius. De legătura strânsă dintre Olahus și regină nu ne îndoim, se cunoaște că fiind secretarul personal al acesteia umanistul de origine română era la curent cu tot ce se întâmpla cel puțin în Germania și în fostul regat ungar. Se pare că și Gilinus se afla în relații foarte bune cu ducele său, deoarece era la fel de bine informat, și cum și-ar fi permis altfel să-i scrie lui Olahus „dux meus te salut, cui adhuc nihil rescriptsisti”⁵¹ (te salută ducele meu, căruia nu i-ai scris nimic până acum)? Se presupune că ducele era la curent cu corespondența dintre cei doi și acceptase ca informații oficiale să ajungă direct la cunoștința lui Olahus prin Gilinus. Corespondența cu Camillus Gilinus ne înfățișează un umanist interesat și angajat deopotrivă în viața politică a Europei din secolul al XVI-lea. Nicolaus Olahus spera ca regatul Ungariei să fie

⁴⁴ *Ibidem*, p. 562, scrisoarea din 31 august 1535.

⁴⁵ Istoria anabaptismului în Țările de Jos începe spre anul 1535. Mai răspândită decât luteranismul, mișcarea anabaptistă ajunge să numere la Anvers, spre 1566, în jur de 2.000 de adepți. Anabaptismul cuprindea sub nume generic mai multe sisteme religioase foarte diferite între ele. La 10 iunie 1535, Carol Quintul a decretat arderea pe rug a tuturor membrilor noilor secte (E. de Moreau, Pierre Jourda, Pierre Janelle, *Histoire de l'Église depuis les origines jusqu'à nos jours*, vol. XVI, Paris, 1950, p. 147).

⁴⁶ *Oláh Miklós*, p. 434, scrisoarea din 12 octombrie 1534.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 502-503, scrisoarea din 30 iulie 1534.

⁴⁸ Henri Lapeyre, *op. cit.*, p. 132.

⁴⁹ *The New Encyclopaedia Britannica*, vol. cit., p. 680.

⁵⁰ Henri Lapeyre, *op. cit.*, p. 135.

⁵¹ *Oláh Miklós*, p. 564, scrisoarea din 23 decembrie 1535.

restaurat și, ca secretar al reginei Maria, văduva regelui Ludovic al II-lea, a fost direct implicat în proiectele politice ale perioadei respective.

CORNELIA POPA-GORJANU

THE CORRESPONDENCE BETWEEN NICOLAUS OLAHUS AND CAMILLUS GILINUS

SUMMARY

This article discusses the content and relevance of the letters between the Humanist Nicolaus Olahus and Camillus Gilinus (or Camillo Ghilino) within the framework of a larger research project dedicated to the work and biography of the first intellectual. Nicolaus Olahus, a renowned Humanist of Romanian origin, was secretary of Queen Mary, the widow of king Louis of Hungary, who died in the battle of Mohács in 1526. Olahus accompanied the widow queen in her peregrinations through Europe after the collapse of Hungary and the civil war that followed. In his official position, he was actively involved and highly interested in the political events of the 1520s and 1530s, a fact reflected in his extensive correspondence with a large number of intellectuals, diplomats, and princes. His main aim was that of restoring the Kingdom of Hungary and return in his country together with the queen.

This article analyses his correspondence with Camillus Gilinus, secretary of Duke Francesco II Maria Sforza of Milan during a period of nine months, in 1534-1535. A number of thirty letters were preserved and were published by Arnold Ipoly at the end of the nineteenth century. Camillus Gilinus was an intellectual with a reputation of Latinist, who translated a work of Baptista Fulgosus. His father, Gian Giacomo Ghilino, was also a secretary of Duke Gian Galeazzo Sforza and Francesco II Maria Sforza up to 1534. After his death, Camillus probably replaced him in this function. A number of twenty-eight letters sent by Gilinus to Olahus are published. The analysis of their content indicates that most of the letters were intended to convey news about the political and military affairs in the Mediterranean world, in a time of confrontations and rivalries between France, Charles V and the Ottomans. Italian, Swiss, and papal events were also described by Gilinus. News about the outcomes of the Persian campaign against the Ottomans in the Middle East were also mentioned by Gilinus. At his end, Olahus was sending news about the affairs from Brussels, where he was settled together with the widow queen. Gilinus repeated in many letters requests for news about English and Danish affairs. What they did was actually exchanging information about what was going on at that time. Sometimes, the style suggests a very quick writing of the news, immediately as they were received. The letters are at times written twice a day according to the arrival of news. The sources of the news are sometimes indicated. Gilinus received information from the Venetians and the Genovese, but he is also complaining, at times, about the contradictions of rumor or reports.

These letters demonstrate that Olahus was interested in the contemporary politics at continental level. His hope was that of the restoration of the kingdom of Hungary and as secretary of the widow queen he was deeply involved in the political projects of that age.